

УДК 94 (477): 502.8

Олена Гайдукевич

**ІСТОРІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УГКЦ В ГАЛИЧИНІ У 1920–1939 РР.**

Стаття присвячена історіографії дослідження природоохоронної діяльності УГКЦ в Галичині у 1920–1939 рр. Схарактеризовано широке коло наукових матеріалів, спеціальної історичної літератури, що стосуються даної проблеми.

Ключові слова: наукові матеріали, історична література, архівні фонди, природоохоронна діяльність, охорона природи.

На початку ХХ століття Українська греко-католицька церква відігравала важливу роль у формуванні української національної ідеї в Східній Галичині. Духовна, культурно-просвітницька, наукова, меценатська діяльність УГКЦ досить широко висвітлена в сучасній історичній літературі. Цій тематиці присвячено чимало наукових статей та публікацій, особливо в останні роки. Однак, природоохоронна діяльність УГКЦ досі залишалась поза увагою дослідників, у зв'язку з чим виникла потреба дослідити саме даний аспект діяльності церкви в Галичині у 20–30-х роках ХХ століття. Метою даного дослідження було виявити і проаналізувати попередні публікації, присвячені даній проблематиці.

У процесі дослідження теми опрацьовано широке коло наукових матеріалів, спеціальної історичної літератури, що стосуються обраної проблеми. Пошук здійснювався у фондах відділу рукописів Державної науково-технічної бібліотеки Українського інституту науково-технічної та економічної інформації (УкрІНТЕІ), Наукової бібліотеки імені В. І. Вернадського (м. Київ); Наукової бібліотеки імені В. Стефаника, Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені І. Франка, Наукової бібліотеки Національного лісотехнічного університету, Наукової бібліотеки Українського Католицького університету (м. Львів), Наукової бібліотеки Катехитичного інституту, Науково-технічної бібліотеки Українського науково-дослідного інституту гірського лісівництва імені П. Пастернака (м. Івано-Франківськ). Проаналізувавши виявлену літературу з теми дослідження, подаємо її коротку характеристику.

В даний час існує широкий пласт історичної літератури, присвячений УГКЦ, оскільки історія церкви, її витоки, місце й значення в суспільно-політичному житті Галичини здавна цікавили науковців. Це загальновідомі роботи М. Грушевського, Г. Костельника, І. Крип'якевича, В. Липинського, А. Гнатишина, В. Муровича, І. Нагаєвського, К. Панаса, І. Сохоцького, І. Хоми, О. Субтельного, М. Чубатого та багатьох інших. В цілому, історіографію досліджуваної теми доцільно умовно поділити на чотири групи: міжвоєнну, діаспорну, радянську та сучасну.

Наукові дослідження міжвоєнного періоду представлені, у першу чергу, працями В. Біднова [1], Г. Костельника [2], В. Липинського [3] та інших, що присвячені історії Української греко-католицької церкви, її діяльності та діячам. Питання охорони природи й створення заповідних об'єктів у Галичині займало значне місце в дослідженнях тогочасних польських, чеських, німецьких науковців-природознавців. Це роботи Ю. Бусека [4], К. Доміна [5; 6], В. Юрасека [7], О. Кроника [8], М. Марковського [9], Ф. Новака [10; 11], Ю. Прохаська [12], Р. Римаровича [13], П. Сіллінгера [14], В. Шафера [15], С. Вердака [16; 17], А. Златника [18; 19], А. Шродона [20]. Так, зокрема роботи чеського лісівника А. Златника стосуються проблеми ощадливого ведення лісового господарства [18] та виділення природних заповідних територій у Карпатах [19]. С. Вердак [16; 17] присвятив свою наукову працю рідкісним рослинам регіону Опілля. Вегетацію деяких цікавих із ботанічного погляду рослин краю вивчав чеський науковець Ф. Новак [11]. Ряд зарубіжних

науковців – Ю. Бусек [4], В. Юрасек [7], А. Шродон [20], С. Вердак [16] – досліджували рідкісні рослини Карпат та Опілля, занесених до Червоної книги.

Тобто, проблемою охорони природи в міжвоєнний період займалися виключно вчені-природознавці. Наукові праці цього періоду були присвячені дослідженню окремих цінних рідкісних видів рослин і тварин, вивченню проблеми охорони природи та створенню заповідних об'єктів у Галичині й мали узагальнюючий характер. Наукових праць, які безпосередньо стосувалися б природоохоронної діяльності УГКЦ у цей період, не виявлено.

Діаспорна історіографія включає, у першу чергу, роботи з історії церкви, окремих аспектів її діяльності. Це наукові розробки українських дослідників різних років, зокрема стаття невідомого автора з історії Станіславської дієцезії [21], дослідження Г. Лужницького [22], М. Чубатого [23,24], І. Хоми [25], В. Яніва [26, 27] та ін. Важливими є роботи діаспорних дослідників життя й діяльності видатних церковних діячів – Андрея Шептицького [28, 29], Йосифа Сліпого [30], Григорія Хомишина [31]. Цікаву інформацію щодо становлення церкви та її діяльності подають різні автори в окремих діаспорних виданнях і часописах, наприклад о. Григорій Хомишин [32], о. Іван Сохоцький [33], о. Лев Шанковський [34] та ін. Досліджуючи становлення української церкви в Галичині від давніх часів Київської Русі, о. М. Марковський описав процес формування церковних земель маєтності “Переґінсько” в Горганах [35].

Окремі роботи діаспорних науковців були присвячені питанням українсько-польських стосунків, охорони довкілля, зокрема земель маєтностей церкви [36]. Микола Остап'як на сторінках “Альманаху Станіславівської землі” досліджував, за роботами Володимира Бриґідера, пам'ятки природи Станіславівщини [37]; Роман Юркевич подав історію лісівництва Станіславівщини [38], описав фауну Карпат, становлення мисливства в регіоні [39]; Гаврило Гордієнко розповів про тис ягідний в урочищі Княж-Двір на Коломийщині [40]; Едвард Жарський описав рослинний і тваринний світ Станіславівщини [41].

Таким чином, діаспорна історіографія займає значний обсяг в опрацьованій науковій літературі, проте робіт, які безпосередньо стосувалися б предмета дослідження, не виявлено. Окремі роботи відносяться до проблеми охорони природи в Галичині та земель УГКЦ, однак мають досить опосередковане відношення до теми дослідження.

Радянська історіографія становить значний пласт у загальному обсязі опрацьованих нами наукових публікацій. Проте слід зазначити, що дослідження діяльності УГКЦ радянських істориків були підпорядковані ідеологічній доктрині партійно-номенклатурної системи з її баченням історії. Тому праці радянського періоду значно заполітизовані, часто в них подаються перевернуті факти, що мають однобоке та суб'єктивне висвітлення. УГКЦ в цей період висвітлювалася з різко негативного боку, а її діяльність в усіх аспектах характеризувалася як антинародна [42–47].

Окрему групу наукових публікацій у 1950–1980 рр. становлять дослідження природоохоронців – ботаніків, лісівників, зоологів, географів. Варто відзначити, що вивченню природи довкілля та охороні природного середовища в радянські часи приділялася неабияка увага науковців. Масштабно досліджували навколишнє середовище України Т. Андрієнко, В. Вернадський, С. Генсірук, В. Бондар, Е. Істоміна, В. Медина, Д. Проценко, Р. Худяк, В. Чопик та багато інших. У регіоні Карпат питаннями охорони природи займалися М. Голубець, К. Малиновський, В. Комендар, С. Стойко, О. Сабан та інші. Усі ці роботи присвячені дослідженню різних природних об'єктів, їх охороні та відтворенню. Проте, природоохоронна діяльність в Україні в ці роки пов'язувалася виключно з роботою КПРС та виконавчими органами республіки і жодного відношення до діяльності УГКЦ не має [48–51].

Отже, радянській історіографії притаманна політична заангажованість, що слід враховувати при її опрацьованні. Тут можна виділити два тематичні напрями, що опосередковано стосуються досліджуваної теми: історія УГКЦ, її виникнення, діяльність і ліквідація, з одного боку, та проблема охорони довкілля й збереження природного середовища, з другого. Дослідження першого проводилися істориками, другого – природознавцями. Однак обидва ці напрями наукових досліджень у радянський період не

перетиналися й окремого, комплексного історичного дослідження з проблеми природоохоронної діяльності УГКЦ не було проведено.

Сучасна історіографія широко представлена дослідженнями історії УГКЦ та різноманітних аспектів її діяльності. Тут чимало робіт як церковних діячів – єпископа С. Мудрого [52], отців І. Музички [53,54], І. Нагаєвського [55], К. Панаса [56], М. Чубатого [57], так і науковців – М. Береславського [58], І. Головацького [59], Я. Дашкевич [60], А. Колодного [61], О. Красівського [62], В. Перевезій [63], І. Пилипівка [64] та ін.

Сучасні дослідники широко вивчають історію УГКЦ, її роль у суспільному та духовному житті нації, різносторонні аспекти її діяльності. Так, місце й роль УГКЦ у суспільному житті України досліджували В. Марчук [65], О. Турій [66]; у духовному житті українців – Ю. Васьків [67]; просвітницьку діяльність ГКЦ у 20–30-і роки ХХ ст. – В. Перевезій [68]; пам'яткоохоронну – М. Бандрівський [69]; добротинну – С. Гнот [70], діяльність церкви, спрямовану на формування в народних масах національної ідеї – О. Вітвицький [71]; функціонування УГКЦ у контексті державно-церковних відносин – О. Волинець [72]; християнсько-суспільний рух у Галичині в 1920–1939 роках – М. Москалюк [73]; суспільно-політичну та культурно-просвітницьку діяльність єпископа Григорія Хомишина в 1904–1945 роках – О. Єгрешій [74] тощо. Особливу увагу сучасні історики приділяють дослідженню різнобічної діяльності глави УГКЦ – митрополита Андрея Шептицького. Цій темі присвячені роботи науковців Я. Біласа [75], О. Гайової [76], Я. Заборовського [77], К. Кіндрата [78], І. Кріпки [79], Н. Опалко [80], О. Сидора [81] та інших.

Широкий пласт у сучасній літературі займають дослідження природних екосистем та окремих аспектів даного питання. Проблема охорони довкілля набуває в наші дні особливої гостроти, у зв'язку з чим питання заповідання цінних природних об'єктів, їх збереження та відновлення складають вагомий внесок у сучасну природничу наукову літературу. Це роботи Т. Андрієнко, Г. Бачинського, А. Береки, О. Білика, Г. Білявського і Р. Фурдуя, В. Вербицького, С. Генсірука, М. Голубця, І. Григори, В. Соломахи, В. Джигиря, А. Костенко, В. Кучерявого, В. Мельника, Г. Лисак, В. Коліщука, Ю. Нестерука та багатьох інших. Серед робіт, присвячених даній тематиці, виділяються дослідження С. Васюти [82–84] та О. Васюти [85, 86]. Особливо широкоплановою є колективна праця в чотирьох томах О. Васюти, С. Васюти та Г. Філіпчука “Екологічна політика: національні та глобальні реалії”, хоча для нас особливий інтерес становлять перші два томи цього видання [87]. У даній роботі в контексті національних та політико-екологічних реалій досліджено вплив політичних чинників на стан сучасної екологічної кризи в Україні, проаналізовано екологічну проблему в історії розвитку світової цивілізації, узагальнено факти, проблеми й тенденції антропогенного впливу на природне середовище, показано передумови становлення та роль державно-імперської екологічної політики СРСР у посиленні негативного техногенного впливу на природне довкілля та людину.

З численних сучасних робіт, присвячених проблемі охорони довкілля, можна виокремити наукові праці колективу авторів за редакцією М. Гродзинського “Заповідна справа в Україні” [88], В. Вербицького “Еколого-натуралістична освіта в Україні: історія, проблеми, перспективи” [89], Ю. Нестерука “Історія охорони природи в Чорногорі” [90] тощо. У працях А. Бебеки “Нарис з історії охорони природи (до ХХ ст.)” [91] та “Історія охорони природи в Україні (до кін. ХVIII ст.)” [92] висвітлюється розвиток природоохоронних ідей на території України від найдавніших часів до ХХ ст. Автор доводить, що природа як один із чинників світогляду людини мала найбільший вплив на розвиток суспільства, а з розвитком інтелекту зростає і роль природи у формуванні світогляду людства.

Заслужують на увагу роботи, що стосуються ставлення церкви до проблеми охорони природи. Це, у першу чергу, статті С. Генсірука “Проблеми природокористування і роль християнства у їх вирішенні” [93], О. Гайової “Християнські засади суспільної діяльності митрополита Андрея Шептицького” [94], дослідження Б. Депутата “Перегінське. Історичні

нариси і новели” [95], газетна публікація Л. Михайліва “Джерело в Підлютім, де пили воду єпископи і навіть Микола Підгорний” [96].

Особливе місце в історіографії з історії охорони природи України займають праці відомого природознавця В. Бореяка [97–100], у яких відображено історію природоохоронного руху в Україні. Автор на основі значного архівного матеріалу подає історію природоохоронної діяльності в Україні, присвячуючи окремі сторінки охороні природи в західних областях, у тому числі на землях маєтностей УГКЦ [100]. Та, оскільки автор не є фаховим істориком, він у своїх роботах допустив деякі неточності та помилки [100, с. 22, с. 86, с. 90, с. 94], які, однак, не зменшують цінності й важливості проведеної дослідником роботи.

Важливою для даного дослідження є монографія колективу науковців-лісівників за редакцією професорів В. Парпана й П. Третяка “Історія Осмолодської пуці” [101], оскільки робота безпосередньо пов’язана з маєтністю УГКЦ “Переґінсько”. Автори дослідили історію ведення лісового господарства в лісах верхів’я басейну ріки Лімниця. Сьогодні це територія Державного підприємства “Осмолодське лісове господарство” Івано-Франківського обласного управління лісового господарства, проте до 1939 р. дані землі, як маєтність “Переґінсько”, належали УГКЦ. Науковцями вивчено історію ведення господарства в лісах Осмолоди [101, с.12–19], обсяги лісокористування [101, с. 20–37], подано окремі аспекти охорони горганських лісів, показано створення на цих землях природоохоронних об’єктів [101, с. 38–45]. Автори розглядають цілий ряд практичних питань, що пов’язані з веденням лісового господарства (рекреація, мисливство, рибальство, бджільництво, рубки тощо). У книзі в загальних рисах висвітлюється природоохоронна діяльність НТШ у Галичині [101, с. 43], подається факт створення “Кедрового” заповідника біля селища Осмолода [101, с. 42], наводиться перелік інших заповідників [101, с. 44], побіжно згадується, як пропозиція НТШ, Український національний парк природи [101, с. 43] тощо. Проте, оскільки перед авторами стояло інше завдання – проаналізувати саме лісогосподарську діяльність на землях Осмолоди, тому в монографії досить побіжно розглядається питання природоохоронної діяльності УГКЦ у даному районі, зокрема – організація в лісах Горган першого Українського Національного Парку Природи [101, с. 78, 83].

Необхідно відмітити роботу науковців УкрНЛТУ “Український державний лісотехнічний університет. 1874–1999”, присвячену 125-річчю організації вищої крайової школи лісівництва у Львові [102]. У брошурі досліджено історію становлення цієї школи, подається інформація щодо її професорсько-викладацького складу, наукової та освітньої діяльності, а також висвітлюється співпраця українських науковців-лісівників із УГКЦ у справі розвитку лісової науки й збереження природних лісових багатств Галичини в умовах австрійського та польського панування.

Важливий матеріал подає стаття львівських дослідників – лісівників М. Горошка й В. Дудок щодо ролі УГКЦ у становленні природоохоронної справи в 1930-х роках у Галичині [103]. На основі архівних матеріалів автори висвітлюють природоохоронну діяльність українських науковців, церковних і громадських діячів у Галичині напередодні Другої світової війни, характеризують роль митрополита Андрея Шептицького у справі охорони природи краю.

Цікавою є монографія О. Фурдичка та В. Бондаренка “Першопостаті Українського лісівництва. Нариси до лісової історії” [104], в якій подано біографічні дані провідних діячів українського лісівництва, зокрема Андрія П’ясецького – талановитого науковця, що безпосередньо займався виділенням і організацією Кедрового заповідника та Парку Природи в церковних лісах Осмолоди [104, с. 347–363].

У праці С. Генсірука, О. Фурдичка й В. Бондара, що присвячена історії лісівництва в Україні, розкрито окремі факти охорони природи на землях Західної України [105]. Короткий історичний нарис щодо організації і розвитку заповідної справи в Галичині на початку ХХ століття, зокрема й силами УГКЦ, приводиться в монографії колективу

природоохоронців за редакцією М. Приходька та В. Парпана “Природно-заповідні території та об’єкти Івано-Франківщини” [106, с. 28–31].

В останні роки з’явилося ряд публікацій О. Гайдукевич, які висвітлюють саме природоохоронну діяльність УГКЦ в Галичині у 1920–1939 рр. [107–114]. Досліджуючи питання охорони природи на теренах краю, автор доводить важливу роль УГКЦ в охороні довкілля та збереження біорізноманіття флори регіону Карпат і суміжних територій.

Загалом дослідження різних аспектів діяльності УГКЦ, з одного боку, та проблеми охорони природи довкілля в Україні, з іншого, у сучасній українській історіографії є досить широкими й різноплановими. Проте, попри значний інтерес дослідників до історії УГКЦ, робіт, які б комплексно досліджували природоохоронну діяльність саме УГКЦ у Галичині в міжвоєнний та радянський періоди ХХ ст. не виявлено. Окремі публікації діаспорних дослідників теж мають досить опосередковане відношення до теми дослідження. Лише в останні роки, після проголошення незалежності України, почали з’являтися окремі роботи науковців, що певною мірою висвітлюють питання природоохоронної діяльності УГКЦ у першій половині ХХ ст. у Галичині.

Список використаних джерел

1. Біднов В. Дослідження церковної історії в православних країнах / В. Біднов. – Крем’янець: БМВ, 1931. – 20 с. 2. Костельник Г. Нова доба нашої Церкви / Г. Костельник. – Львів: БМВ, 1926. – 132 с. 3. Липинський В. Релігія: Церква в історії України / В. Липинський. – Львів: Дружина, 1933. – 213 с. 4. Bucek J. Vranecsek helvetsky (Selaginella helvetica Link.) v zemi Podkarpatoruske / J. Bucek // Priroda. – 1931. – № 24. – S. 275. 5. Domin K. Simanuv kotel na Svidovci v Podkarpatske Rusi. Studie geobotanicke / K. Domin // Vestn. Kral. Ces. Spolec. Nauk. – 1930. – Tr. 3. – S. 1–20. 6. Domin K. Geobotanicka exkurse na Vysokou v Malych Karpatech / K. Domin // Rozpravy 2. Tr. Ces. Akad. Praha. – 1931. – № 41. – S. 1–13. 7. Jirasek V. Nove lokality Sedum hispanicum L. na Podkarpatske Rusi / V. Jirasek // Veda prirodni. – Praha, 1937. – № 18. – S. 279–280. 8. Kronika. O organizacyi Ligi Ochrony Pzyrody / Kronika. // Zloty zlak. Rocznik I. – 1938. – Zeszyt 2. – L. 67. 9. Markowski M. Fortalicium v Perehinsku / Markowski M. – Lwów, 1937. – L. 5–6. 10. Novak F.A. Vysoka v Malych Karpatech / F. A. Novak // Rozpr 2. – Tr. Ces. Akad. – № 31. – Praha, 1922. – S. 1–7. 11. Novak F.A. Vegetace trachytového Vihorlatu / F. A. Novak // Spisy Prir. Fak. K.U.– Praha, 1925. – № 31. – S. 1–29. 12. Prochazka J. S. Ochrana prirody a prirodnich pamatek / J. S. Prochazka // Nakladem Ceskeho ctenare. – Praha, 1926–1927. – I dil 271 s. – II dil 280 s. 13. Rymarowicz L. Rezerwat Limbowy na Jajku Perehinskim w Gorganach / L. Rymarowicz // Almanach Karpacki. – 1995. – № 10. – L. 81–93. 14. Sillinger P. Bile Karpaty / P. Sillinger // Rozpravy Kral. Ces. Spol. Nauk. – Tr. Mat.–Prir., 1929. – S. 1–74. 15. Szafer W. Parki narodowe w Polsce / Szafer W. – Kracuw, 1929. 16. Wierdak S. O rzadkich roslinach z Opola / S. Wierdak // Kosmos. Czasopismo polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika. – Rocznik XLVIII. – 1923. – Zeszyt II-III. – S. 245–253. 17. Wierdak S. Bez Joziky (Syringa josikaea Jacq.) w Karpatach nad gornym Strjem / S. Wierdak // Acta Soc. Bot. Pol. – Vol. 1–2. – Kraków, 1923. – S. 895–899. 18. Zlatnik A. Studie o statnich lesich na Podkarpatske Rusi. Dil prvni. Prispivy k dejinam statnich lesu a lesnictvi na Podkarpatske Rusi / A. Zlatnik // Sbornik Vyzk. Ust. Zemedel. – Praha, 1934. – S. 1–109. 19. Zlatnik A. Prehled prirodnich rezervaci a jejich navrhu na Podkarpatske Rusi / A. Zlatnik, A. Hilitzer // – Sborn. Masarykovy Akad. – Pr. № 6–2. – Praha, 1932. – S. 33–84. 20. Srodon A. Modrzew polski (Larix polonica Racib.) w Maniawie w Gorganach / A. Srodon // Ochrana przyrody. – Kraków, 1937. – № 17. – L. 21–29. 21. Нарис історії Станіславівської дієцезії // Нова Зоря. – 1926. – 28 квітня. 22. Лужницький Г. Українська церква між Сходом і Заходом: нарис історії Української Церкви / Григор Лужницький. – Філадельфія: Провидіння, 1954. – 312 с. 23. Чубатий М. Українська католицька церква / М. Чубатий. – Львів, 1993. – 22 с. 24. Чубатий М. Історія християнства на Русі – Україні / М. Чубатий. – Рим–Нью-Йорк, 1965. – 816 с. 25. Хома І. Нарис історії Вселенської Церкви / І. Хома. – Рим, 1990. – 464 с. 26. Янів В. Нарис (історії) української культури / В. Янів. – Нью-Йорк: Вид-во Шкільної ради, 1961. – 88 с. 27. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології / В. Янів. – Мюнхен: Український Вільний Університет, 1963. – 217 с. 28. Марунчак М. Митрополит Андрей Шептицький на Заході 1920–1923 / М. Марунчак. – Вінніпег – Едмонтон, 1981. – 314 с. 29. Баран С. Митрополит Андрей Шептицький: Життя і діяльність / С. Баран. – Мюнхен, 1947. – 151 с. 30. Хома І. Йосип Сліпий: отець та ісповідник Української мученицької церкви / І. Хома. – Рим, 1992. – 183 с. 31. Мельничук П. Владика Григорій Хомишин. Патріот – місіонер – мученик / П. Мельничук. – Рим–Філадельфія, 1979. – 367 с. 32. Хомишин Г. Головні напрямні для товариства “Скала” і парохіяльних читалень / Григорій Хомишин // Нова зоря. – 1937. – Ч. 46. – 24 червня. 33. Сохоцький І. Що дали Греко-католицька церква і духовенство українському народові / Іван Сохоцький – Філадельфія, 1951. – 104 с. 34. Шанковський Л. Нарис історії Стрийщини / Лев Шанковський // Стрийщина. Історико-меморіальний збірник. – Нью-Йорк–Торонто–Париж–Сидней, 1990. – Т. 1. – С. 69–192. 35. Markowski M. Fortalicium v Perehinsku / M. Markowski. – Lwów, 1937. – L. 5–6. 36. Демкович-Добрянський М. Українсько-польські стосунки у ХІХ сторіччі / М. Демкович-Добрянський. – Мюнхен: БМВ, 1969. – 213 с. 37. Остап’як М. Територія Станіславівщини, пам’ятки її первісної природи та праці проф. В. Бригідера для їх збереження / Микола Остап’як // Альманах Станіславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станіслава і Станіславівщини. – НТШ, Український архів. – Нью-Йорк–Торонто–Мюнхен, 1975. – Т. XXVIII. – С. 200–209. 38. Юркевич Р. Лісівництво Станіславівщини / Роман Юркевич // Альманах Станіславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станіслава і Станіславівщини. – НТШ, Український архів. – Нью-Йорк – Торонто–Мюнхен, 1975. – Т. XXVIII. – С. 228–243. 39. Юркевич Р. Карпатська фауна і ловецтво / Роман Юркевич // Альманах Станіславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станіслава і Станіславівщини. – НТШ, Український архів. – Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен, 1975. – Т. XXVIII. – С. 249–255. 40. Гордієнко Г. Тис – заповідне дерево Українських Карпат / Гаврило Гордієнко // Альманах Станіславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станіслава і Станіславівщини. – НТШ, Український архів.– Нью-Йорк –Торонто–Мюнхен, 1975. – Т. XXVIII. – С. 244–248. 41. Жарський Е. Рослини і тваринність Станіславівщини / Едвард Жарський // Альманах Станіславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станіслава і Станіславівщини. – НТШ, Український архів. – Нью-Йорк–Торонто–Мюнхен, 1975. – Т. XXVIII. – С. 210–218. 42. Украинские Карпаты. История / АН

УССР. Львовское отделение ин-та искусствоведения, фольклора и этнографии. – К.: Наук. думка, 1989. – 264 с. 43. *Добричев В.* У тіні святого Юра / В. Добричев. – Львів: Каменяр, 1970. – 212 с. 44. *Петляков П. А.* Антинародна діяльність уніатської церкви на Західній Україні (1929–1932 рр.) / П. А. Петляков // Український історичний журнал. – 1982. – №3. – С. 87–92. 45. *Історія міст і сіл Української РСР.* Івано-Франківська область. – К.: Голов. ред. Укр. рад. енциклопедії АН УРСР, 1971. – 640 с. 46. *Історія міст і сіл УРСР.* Львівська область. – К.: Голов. ред. Укр. рад. енциклопедії АН УРСР, 1968. – 979 с. 47. *Сливка Ю. Ю.* Західна Україна в реакційній політиці польської та української буржуазії (1920–1939 рр.) / Ю. Ю. Сливка. – К.: Наукова думка, 1985. – 272 с. 48. *Істоміна Е. Г.* Історична географія і вивчення взаємодії суспільства й природи / Е. Г. Істоміна // Український історичний журнал. – 1982. – № 6. – С. 80–88. 49. *Погорелов М. С.* Соціально-економічні проблеми охорони навколишнього середовища: У світлі рішень XXVI з'їзду КПРС / М. С. Погорелов. – К.: Знання, 1982. – 38 с. 50. *Худяк Р. А.* Охрана окружающей среды – составная часть социально-экономической стратегии партии // Курсом коммунистического созидания: социально-экономическое, политическое и духовное развитие Украинской ССР в условиях зрелого социализма / Р. А. Худяк. – К.: Наук. думка, 1983. – С. 179–193. 51. *Шемчученко Ю. С.* З історії охорони природи на Україні / Ю. С. Шемчученко // Український історичний журнал. – 1976. – № 6. – С. 80–84. 52. *Мудрий С.* Нарис історії церкви в Україні / Софрон Мудрий. – Івано-Франківськ: Івано-Франківський теологічний катехитичний духовний ін-т, 2000. – 526 с. 53. *Музичка І.* Екологія – богословське і моральне питання / І. Музичка // Українських ліс. – 1995. – № 1.– С. 40–41. 54. *Музичка І.* Справжня наука про людину – основа соціальних наук / І. Музичка // Український ліс. – 1992. – № 1. – С. 56–61. 55. *Нагаєвський І.* Український нарід і його церква на Сході Європи. Думки з приводу 1000-річчя Хрещення Руси-України / І. Нагаєвський // Галичина. Наук. і культ.-просв. краєзнавчий часопис. – 1999. – № 3. – С. 62–65. 56. *Панас К.* Історія Української Церкви / К. Панас. – Львів: Трансінтех, 1992. – 160 с. 57. *Чубатий М.* Українська католицька церква / М. Чубатий. – Львів, 1993. – 22 с. 58. *Береславський М.* З історії української греко-католицької церкви / М. Береславський. – Львів: МП “Край”, 1992. – 79 с. 59. *Головацький І.* Українське духовенство і Наукове Товариство ім. Т. Шевченка (Штрихи до історії) / І. Головацький // Київська церква. – 2000. – № 4 (10). – С. 37–40. 60. *Дашкевич Я.* Дослідження історії Української греко-католицької церкви в порівняльному аспекті / Я. Дашкевич // Історія релігій в Україні. Тези повідомлень Міжнародного круглого столу. – К.: Львів, 1995. – Ч. 2. – С. 139–142. 61. *Колодний А.* Україна в її релігійних виявах. Релігійна духовність українця / А. Колодний. – Львів: СПОЛОМ, 2005. – С. 42–70. 62. *Красівський О.* За Українську державу і церкву. Громадська та суспільно-політична діяльність митрополита А. Шептицького в 1918–1923 рр. / О. Красівський. – Львів, 1996. – 84 с. 63. *Перевезій В.* Українська греко-католицька церква у східногалицькому суспільстві 20–30 роках XX ст. / В. Перевезій // Розбудова держави. – 1998. – № 11–12. – С. 120–125. 64. *Пилипів І.* Українська греко-католицька церква в період німецької окупації (1941–1944 рр.) / І. Пилипів // Галичина. – 2002. – №8. – С. 108–115. 65. *Марчук В.* Українська Греко-Католицька Церква: історичний нарис / В. Марчук. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 164 с. 66. *Турій О.* Греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Галичини 1848–1867 рр.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / О. Турій. – Львів, 1994. – 23 с. 67. *Васьків А. Ю.* Греко-католицька церква в духовному житті українців Східної Галичини (1919–1939 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 09.00.11 “Релігієзнавство” / А. Ю. Васьків. – К., 1997. – 25 с. 68. *Перевезій В. О.* Просвітницька діяльність Української греко-католицької церкви в 20–30-х роках XX століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / В. О. Перевезій. – К., 1998. – 18 с. 69. *Бандрівський М. С.* Пам'яткоохоронна діяльність Церкви в контексті національно-культурного руху в Галичині (кінець XIX–XX ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / М. С. Бандрівський. – Львів, 2001. – 18 с. 70. *Гнот С. І.* Добродійна діяльність греко-католицької церкви у 1921–1939 роках: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 09.00.11 “Релігієзнавство” / С. І. Гнот. – Львів, 2003. – 23 с. 71. *Вітвіцький О. І.* Діяльність духовенства УГКЦ як чинник формування національної ідеї у Східній Галичині: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 09.00.12 “Українознавство” / О. І. Вітвіцький. – К., 2004. – 18 с. 72. *Волинець О. О.* Функціонування Української греко-католицької церкви в контексті державно-церковних відносин: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.11 “Релігієзнавство” / О. О. Волинець. – К., 2003. – 20 с. 73. *Москалюк М.* Український християнсько-суспільний рух у Галичині (1920–1939 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / М. Москалюк. – К., 1999. – 20 с. 74. *Єгрешій О. І.* Суспільно-політична та культурно-просвітницька діяльність єпископа Григорія Хомишина (1904–1945 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.01 “Історія України” / О. І. Єгрешій. – Івано-Франківськ, 2003. – 20 с. 75. *Білас Я. І.* Митрополит Андрей Шептицький і проблеми національно-визвольного руху українців: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 09.00.11 “Релігієзнавство” / Я. І. Білас. – Львів, 2003. – 23 с. 76. *Гайова О.* Християнські засади суспільної діяльності митрополита Андрея Шептицького / О. Гайова // Київська Церква. – 1999. – № 4. – С. 47–52. 77. *Заборовський Я.* Митрополит Андрей Шептицький. Нарис про життя і служіння церкви і народові (1865–1944) / Ярослав Заборовський. – Івано-Франківськ, 1995. – 64 с. 78. *Кіндрат К.* Андрей Шептицький – праведник України / К. Кіндрат // Християнські цінності: історія і погляд у третє тисячоліття. Зб. наук. записок Національного університету “Острозька академія”. – Острого, 2002. – Т. VI. – С. 26–31. 79. *Кріпка І.* Освітня діяльність Андрея Шептицького / І. Кріпка // Мандрівець. Видання “Наукових записок Національного університету “Києво-Могилянська Академія”. – 2000. – № 5–6 (28–29). Вересень–грудень. – С. 73–76. 80. *Опалко Н.* Апостол Добра і Любові / Н. Опалко // Тернопілля'95: Регіональний щорічник. – Тернопіль: Збруч, 1995. – С. 641–645. 81. *Сидор О.* Митрополит А. Шептицький і національний музей / О. Сидор // Сучасність. – 1991. – Травень. – С. 58–62. 82. *Васюта С.* Екологічна думка в контексті ідейно-політичного відродження України / С. Васюта // Український ліс. – 1994. – № 1. – С. 22–25. 83. *Васюта С. І.* Проблеми екологізації суспільно-політичної думки в контексті національно-державного відродження України / С. І. Васюта // Ойкумена. Український екологічний вісник. – 1994. – № 1–2. – С. 75–87. 84. *Васюта С. І.* Історичний генезис і сучасний стан соціально-екологічних протиріч урбанізованих територій України / С. І. Васюта. – Львів: Вид-во ЛДУ, 1995. – 254 с. 85. *Васюта О. А.* Місце та роль екологічної політики серед глобальних проблем сучасності / О. А. Васюта // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Вип. VII. – Тернопіль, 1998. – С. 260–277. 86. *Васюта О. А.* Проблеми та протиріччя охорони природи в Україні в період тоталітарної доби (20–50-ті роки XX ст.) / О. А. Васюта // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Зб. на пошану проф. Юрія Сливки. – Вип. 7. – Ін-т українознавства НАН України – Львів, 2000. – С. 51–57. 87. *Васюта О. А.* Екологічна політика: національні та глобальні реалії / Васюта О. А., Васюта С. І., Філіпчук Г. Г. За ред. І. Ф. Кураса: У 4-х т. – Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – Т. I. – 480 с.; Чернівці: Зелена Буковина, 2004. – Т. II – 520 с.; Чернівці: Зелена Буковина, 2004. – Т. III. – 520 с.; Чернівці: Зелена Буковина, 2004. – Т. IV. – 550 с. 88. *Заповідна справа в Україні: навчальний посібник* / [За ред. М. Д. Гродзинського, М. П. Стеценка]. – К., 2003. – 306 с. 89. *Вєрбицький В. В.* Еколого-натуралістична освіта в Україні: історія, проблеми, перспективи / В. В. Вєрбицький. – К., 2003. – 302 с. 90. *Нестерук Ю.*

Історія охорони природи в Чорногорі / Ю. Нестерук. – Львів: НТШ, 1999. – Т. III. – С. 254–273. 91. *Бегека А. Д.* Нарис з історії охорони природи (до XX ст.) / А. Д. Бегека. – К., 1996. – 89 с. 92. *Бегека А. Д.* Україна: природа і людина (історичний аспект) / А. Д. Бегека. – К., 2001. – 259 с. 93. *Генсірук С.* Проблеми природокористування і роль християнства у їх вирішенні / С. Генсірук // Церква і соціальні проблеми. Екологія, економіка і християнська мораль: українська дійсність і перспективи.: Міжнародна наукова конф. УДІТУ (30.09.1994.). – Львів: Місіонер, 2000. – С. 112–118. 94. *Гайова О.* Християнські засади суспільної діяльності митрополита Андрея Шептицького / О. Гайова // Київська Церква. – 1999. – № 4. – С. 47–52. 95. *Депутат Б. І.* Перегінське. Історичні нариси і новели / Б. І. Депутат. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2004. – 100 с. 96. *Михайлів Л.* Джерело в Підлютім, де пили воду єпископи і навіть Микола Підгорний / Л. Михайлів // Галичина. – 1998. – № 90–91. – 13 серпня. 97. *Борейко В. Е.* История охраны природы Украины. (X век – 1980 г.) / В. Е. Борейко. – Т. 1. (X век – 1941). – Вып. 12. – К., 1997. – 304 с. 98. *Борейко В. Е.* История охраны природы Украины. (X век – 1980 г.) / В. Е. Борейко. – Т. 2. (1941–1980). – Вып. 11. – К., 1997. – 192 с. 99. *Борейко В. Е.* Иллюстрированная история охраны природы: СССР, Россия, Украина / В. Е. Борейко. – Вып. 17. – К., 1998. – 200 с. 100. *Борейко В. Е.* История заповедного дела в Украине / В. Е. Борейко. – К: КЕКЦ, 2002. – 263 с. 101. *Історія Осмолодської пуші* / [Бойчук І. І., Парпан В. І. і ін.]; за ред. П. Р. Третяка та В. І. Парпана. – Львів: НТШ, 1997. – 145 с. 102. *Український Державний Лісотехнічний Університет. 1874–1999* – Львів: Мета, 1999. – 56 с. 103. *Горошко М.* Роль греко-католицької церкви у становленні природоохоронної справи та національного лісівництва у 30-ті роки та на початку 40-х років XX століття у контексті сучасних екологічних проблем. До 50-річчя від смерті митрополита Андрея Шептицького / М. Горошко, В. Дудок // Український ліс. – 1994. – № 4. – С. 7–9; 1995. – № 1. – С. 28–30. 104. *Фурдичко О. І.* Першопостаті українського лісівництва. Нариси до лісової історії / О. І. Фурдичко, В. Д. Бондаренко – Львів: БІБЛЬОС, 2000. – 369 с. 105. *Генсірук С. А.* Історія лісівництва в Україні / С. А. Генсірук, О. І. Фурдичко, В. С. Бондар. – Львів: Світ, 1995. – 422 с. 106. *Природно-заповідні території та об'єкти Івано-Франківщини* / [Приходько М. М., Абрам'як У. М., Бойчук І. І. і ін.]; за ред. М. Приходька та В. Парпана. – Івано-Франківськ, 2000. – С. 28–31. 107. *Гайдукевич О. О.* Мастності УГКЦ в Перегінську / Олена Гайдукевич // Студії з архівної справи та документознавства. – К., 2003. – Т. 9. – С. 118–121. 108. *Гайдукевич О. О.* Охорона природи Карпат як один з аспектів діяльності УГКЦ / Олена Гайдукевич // Екологічні та соціально-економічні аспекти збереження етнокультурної та історичної спадщини Карпат: Матер. міжн. наук.-практ. конф. (Карпатський біосферний заповідник, 1–5 вересня 2005 р.). – Рахів, 2005. – С. 108–111. 109. *Гайдукевич О. О.* Охорона природи в лісах Української греко-католицької церкви / Олена Гайдукевич // Україна Соборна. Зб. наук. статей Ін-ту історії України НАН України. – К., 2005. – Вип. 2. – Ч. II. Соціокультурні, етноконфесійні та демографічні проблеми формування української нації. – С. 350–355. 110. *Гайдукевич О. О.* Столові добра УГКЦ та охорона природи / Олена Гайдукевич // Матер. V Буковинської міжн. іст.-краєзн. конф. (Чернівці, 28–30.09.2005 р.). – Т. I. Історія України. Краєзнавство. – Чернівці: Книги XXI, 2005. – С. 456–460. 111. *Гайдукевич О. О.* Перший український заповідник природи в Горганах / Олена Гайдукевич // Галичина. – 2005. – № 11. – С. 314–320. 112. *Гайдукевич О. О.* Природоохоронна діяльність митрополита Андрея Шептицького / Олена Гайдукевич // Грані. – 2006. – № 5 (49). – Дніпропетровськ, 2006. – С. 11–16. 113. *Гайдукевич О. О.* Туризм і природоохоронна діяльність УГКЦ: документи і матеріали (30-ті роки XX ст.) / Олена Гайдукевич // Вісник Прикарпатського ун-ту. Історія. – Івано-Франківськ, 2006. – Вип. X–XI. – С. 177–184. 114. *Гайдукевич О. О.* Природоохоронна діяльність ГКЦ в Галичині в 20–30-х рр. XX ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / О. О. Гайдукевич. – Івано-Франківськ, 2007. – 20 с.

Елена Гайдукевич

ИСТОРИОГРАФИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРИРОДООХРАННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УГКЦ В ГАЛИЧИНЕ В 1920–1930 ГГ.

Статья посвящена историографии исследования природоохранной деятельности УГКЦ в Галичине в 1920–1939 гг. Дана характеристика широкого круга научных материалов, специальной исторической литературы, касающихся данной проблемы.

Ключевые слова: научные материалы, историческая литература, архивные фонды, природоохранная деятельность, охрана природы.

Olena Haydukevych

HISTORIOGRAPHY OF RESEARCH OF THE NATURE PROTECTION ACTIVITY OF THE UKRAINIAN GREEK ORTHODOX CHURCH IN HALYCHYNA IN 1920–1939

The article is dedicated to the historiography of the study of nature-protection activities of Ukrainian Greek-Catholic Church in Halychyna between 1929–1939. The author suggests characteristics of various scientific materials and special historical literature that relates to this problem.

Key words: scientific materials, historic literature, archive files, nature protection activities, nature protection.